

КОНЦЕРТНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ «ВІЗАНТІЙСЬКОГО ХОРУ»

Актуальність Сьогодні актуальною є проблема вивчення творчого досвіду української еміграції як частини культурного контексту певної історичної доби, яка допомагає окреслити цілісну історичну картину розвитку музичної культури України. Творче амплуа «Візантійського хору» – популяризатори, майстри української церковної та світської музики. Колектив займає важливе місце як в Європі, так і в Україні завдяки доктору Мирославу Антоновичу, який доклав багато зусиль для розвитку вітчизняної хорової культури.

Джерельною базою дослідження стали спогади Мирослава Антоновича, праці українських науковців на батьківщині та за кордоном, таких, як І. Гамкало, О. Гончар, Г. Карась, В. Луців, Я. Розумний, О. Цалай–Якименко, І. Червінський. *Мета статті*: простежити концертну діяльність Візантійського хору під керівництвом Мирослава Антоновича, визначити його роль у пропагуванні української хорової культури за кордоном.

Сила українського диригента, на думку зарубіжних критиків у тому, що він «знає і розуміє красу української пісні так глибоко, що це дає йому потрібну силу втаємничити інших у матерію цього мистецтва» [7, 3]. Мирослав Антонович досконало володів звуковим ідеалом української національної хорової культури, який і втілював у створеному колективі в Утрехті, підніс його до високого виконавського рівня.

Перша репетиція хору відбулася 28 лютого 1951 р., на яку зібрались 22 особи і розпочалась робота: спочатку були спільні репетиції, згодом вивчався текст Літургії, а на кінець – індивідуальні заняття з членами хору з метою вишколення голосів для збагачення звучання хору. Кропіткою була робота над вимовою та артикуляцією, манерою виконання, вихованням у голландців інтересу а згодом і любові до української пісні, до української хорової культури загалом. Особливістю роботи хору було завершення кожної репетиції співом молитви «Отче наш».

Перший виступ Візантійського хору відбувся 22 квітня 1951 року у каплиці шпиталю св. Антонія. Подія широко висвітлювалася в пресі української діаспори та у голландських виданнях. Атмосфера літургії була надзвичайно піднесеною: віряни з цікавістю очікували на виступ новоствореного колективу і хор виправдав усі сподівання– службу було «співано з найбільшою точністю вимови і прекрасним відданням молитовності наших напівів», а в учасників хору було видно «бажання праці і навіть захоплення нею». Ярослав Розумний зазначає, що Мирослав Антонович «зумів не тільки навчити їх співати й вимовляти слова по–українськи, але й вложити у цей спів український дух» [10, с.10].

Репертуар хору склали твори українських композиторів різних епох, напрямів та шкіл, зокрема Д. Бортнянського, М. Березовського, А. Веделя,

Д. Січинського, М. Лисенка, О. Кошиця, М. Леонтовича, П. Нішинського,

С. Воробкевича, М. Вербицького, К. Стеценка, Д. Котка. Також колектив опановував твори сучасних українських композиторів діаспори, з якими Мирослав Антонович підтримував творчі контакти, а саме А. Гнатишина, З. Лиська («Тропарі Воскресні», які були присвячені саме цьому колективу), а також, авторські твори самого маестро. Репертуар склали також твори західноєвропейських композиторів: Л. Бетховена, Ф. Ліста, К. Орфа, голландських композиторів Бадінгса та Стратегіра. За 45 років своєї діяльності Візантійський хор здійснив понад 2500 виступів, з них 1880 в Голландії, 620-за кордоном [8].

Особливе місце у виконавській практиці хору займають концерти, де хористи виконували месу *Mater Paris* Жоскена де Пре (червень, 1952р.), з трансляцією на голландському радіо; концерти з програмою українських пісень в Парижі(квітень – травень 1955 р.). У 1956 році відбулась поїздка до Франції та Швейцарії, яка була організована з нагоди тисячоліття християнства в Україні. Впродовж гастрольної подорожі звучала служба Божа за участю хору у славнозвісному соборі Страсбурга, відбулись виступи в концертних залах Меца та Базеля, які викликали широкий відгук у французькій та швейцарській пресі, виступ в найкращому залі Кельна

(Гюрценіхзаль) на Інтернаціональному конгресі, присвяченому різним культурам світу (1957 р.). У 1958 році хористи співали перед голландською королевою у Сусдейку та на міжнародній виставці ЕКСПО, Брюсель [1,с. 465–466].

Яскравою сторінкою в історії хору стали перші виступи в Римі –11 жовтня 1959 року, де хор брав участь в Святій Літургії у соборі св. Петра та концерт у Римському Капітолії. Мирослав Антонович про ці виступи хору згадує: «забував, що я диригент, що ми співаємо в центрі католицького світу...все забував, тільки чув могутні звуки невмирущої пісні, невмирущих українських літургійних співів, що багатократно луною відбивались від холодних мурів гордої римської святині. Я чув незбагненний зов душі, української душі, що розгортала щораз ширше крила, підносила до лету на вершини, десь туди, до Великого Бога» [1, с.483]. Візантійський хор разом із українськими представниками духовенства були прийняті Папою Павлом ІІ на приватній аудієнції в одному із залів ватиканської палати.

У Мюнхені 1960 року відбувся Євхаристійний конгрес, під час якого відправлялась Літургія візантійсько – слов'янського обряду. Літургії співслужили десятки владик та священників різних народів, було близько мільйона мирян. Під час Літургії співали на череміну різні хори, а українські церковні співи виконував Візантійський хор. Літургію транслювало телебачення різних країн Європи.

За цей час хор мав 1042 виступи – це Літургії та концерти, з них 869 в Голландії, 173 – в інших країнах, а саме Англії (Лондон), Бельгії (Антверпен, Брюссель, Левен, Льєж та ін.), США (Нью-Йорк, Вашингтон, Чикаго, Філадельфія, Детройт, Клівленд), Канаді (Монреаль, Торонто, Гамільтон), Італії (Рим), Люксембургу, Німеччині (Ахен, Аугсбург, Бонн, Дюссельдорф, Ессен, Гамбург, Ганновер, Кельн, Мюнхен), Швейцарії (Базель, Люцерн), Франції (Ліль, Ліон, Мец, Париж, Страсбург) [1, с. 467].

У своїх спогадах Антонович згадує: « Кожен рік приносив нові досягнення для хору, а з ним – і для української пісні» [1, с.466].

У виконавській манері Візантійського хору простежуються основні риси давнього київського хорового стилю: академічна манера співу, тембральні і динамічні контрасти в палітрі чоловічого хору, ансамблева досконалість голосів, густота звучання, емоційне відтворення нотного тексту, збалансований звук, легкість фразування, стриманість почуттів, наближення до інструментального звучання, яке характерне для західноєвропейської музичної традиції [11, с.37]. Проте для співацької манери Візантійського хору характерна не велич звучання органу, а вільний вияв молитовності, на чому наголошує сам Антонович: « Орган справді прекрасний, могутній інструмент. Та в органах немає того, чим саме багата (може і на жаль) українська душа, а саме: не має ліризму. Звук органів це не спів серця, а вияв величі» [2, с.178].

У 1976 р. з нагоди 25-літньої діяльності «Візантійський хор» М.Антонович був нагороджений званням Лицаря Ордену Ораньє – Нассау, яке одержав від її Величності Королеви Голландії 15 березня 1976 р. За виняткові заслуги у популяризації духовної музики Святіший Отець Папа Іван П нагородив Мирослава Антоновича Орденем Святого Григорія Великого у Римі 10 грудня 1985 року [9].

Важливим для історії «Візантійського хору» став 1990 рік, коли «хор голландських козаків» вперше приїздив до України. Це було справжнє відкриття для українців. Наша громадськість майже нічого не знала про колектив. Лише ті, хто підпільно слухали радіопередачі «Свободи» та « Німецької хвилі» мали змогу захоплюватись шляхетним ставленням чужинців до української музики та її поширення в світі. Іван Гамкало згадує: «Концерт «Візантійського хору» став і уроком для значної частини нашої зманкуртизованої творчої інтелігенції, яка виявляла (та, на жаль, і досі ще виявляє) погорду до рідного українського слова, музики і культури. Голландці показали їм, хто є хто!» [4 с.508]. Голландці концертували у великих та малих містах України: Львові, Києві, Дрогобичі.

У Львові хор співав Літургію у Соборі св. Юрія, виступав у Львівському оперному театрі та Філармонії, де зали були переповнені. Для Львова це була визначна подія то: чужинці співають українською мовою «Заповіт», «Ще не вмерла Україна!» [9]. Колишній хорист «Візантійського хору» Джон Вернерт ділиться спогадами: «Після нашої першої Літургії в церкві св. Юра у Львові люди підходили до нас з запитаннями і з подякою. Наша вимова завдяки Мирославу Антоновичу була настільки хорошою, що ніхто і подумати не міг, що ми не розмовляємо українською мовою» [3, с.83].

Видатний український письменник Олесь Гончар, який був присутній на київському концерті у Жовтневому палаці, писав : «Вперше в Україні виступив Візантійський хор... Це той унікальний ансамбль, що вже не один десяток років тріумфально виступає перед шанувальниками красного співу багатьох країн Західної Європи, Канади, США, і лише ми в Україні про нього нічого аж донині не знали. Якою ж важкою й непроникно щільною була ота залізна занавіска, що наглухо відгороджувала нас у роки тоталітарної задухи від багатьох таких промовистих і генетично близьких нам явищ світової культури!...» [5].

Своє 40-річчя хор відзначив концертним турне по Франції, а 45- річчя в Канаді. Впродовж творчої діяльності хор співпрацював з відомими українськими митцями, зокрема українською співачкою Євгенією Зарицькою, Володимиром Луцівим з Англії , диригенткою Квіткою Зорич-Кондрацькою (Канада) та майже зі всіма поважними українськими організаціями в світі [6].

Репертуар хору, записаний на аудіоносіях, складає чотирнадцять грамплатівок, три ком пакт – диски, аудіокасети, яка містить понад двісті хорових творів та відеокасети, які користувались великим попитом серед слухачів всього світу. Хорові твори у виконанні Візантійського хору записували такі фірми, як RCA (Радіокорпорація Америки), Дуреко (Амстердам), Дуреко омега (міжнародні платівки), Дуреко, Те Деум, Арка, Хвилі Дністра(США) та Євшан (Канада). Весь обсяг дискографії Візантійського хору зафіксував Ігор Червінський, який вважав, що хористи дуже добре співають українською мовою, але із своєрідним галицьким акцентом і дяківською вимовою, яка була характерна Галичині ще передвоєнного стану [12, с.166].

У 1991 році в Утрехті відбувся святковий концерт з нагоди 40- річчя Візантійського хору і в цьому ж році у зв'язку із станом здоров'я Антонович передав свою місію голландцю – маестро Григорій Саролеа, який і до сьогодні керує хором.

Відвідуючи Київ 1996 року, д-р Мирослав Антонович зустрівся з онуком славного композитора Миколи Лисенка Віталієм Лисенком, професором Київської консерваторії. Під час дружньої бесіди виникла думка допомогти Фондові Миколи Лисенка. З цією метою були організовані в Голландії

концерти, а виручені з них кошти переслані Міжнародному фамільному фондові М. Лисенка.

Перелічені факти свідчать про те, що український Літургійний спів та пісні у виконанні Візантійського хору неабияк впливали на слухачів багатьох національностей, адже від часу заснування колективу численність запрошень на виступи не припинявся. Це переконує нас у тому, що хор виконував у західному світі корисну роботу.

Творча діяльність Візантійського хору під керівництвом Мирослава Антоновича стала вагомим мистецьким явищем як для України, так і для європейської культури. Важливою місією колективу в світі було пропагування духовних українських та світських музичних традицій.

З одного боку творча діяльність колективу збагатила музичне життя, культурно-мистецькі традиції Голландії, а з іншого – пропагувала вітчизняні вокально-хорові виконавські традиції, поширювала українську музичну хорову культуру в Європі та в світі загалом. «Візантійський хор» під керівництвом М.Антоновича став творчим нащадком музичних традицій композиторів «золотої доби» української музики (Березовського, Бортнянського, Веделя), хорової спадщини Лисенка та його послідовників і засвідчив неперервність українських хорових традицій. Для української музичної культури другої половини ХХ століття діяльність хору мала велике значення, оскільки, колектив виконував українську духовну музику, яка на терені тогочасної радянської України була заборонена, і фактично став чинником її збереження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович М. Між двома світовими війнами : спогади // Мирослав Антонович; упоряд. Олег Долгий. – К., 2003. – Ч. 1 – 2. – 540 с.
2. Антонович М. Українська церковна музика й органи/ Мирослав Антонович// Musica sacra: Збірник статей з історії української церковної музики/ Ред. і упоряд. Ю. Ясинівський. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. – С.177–178.
3. Вернерт Дж. Спогади колишнього хориста «Візантійського хору»/Джон Вернерт// Musica Humana : зб. наук. ст. кафедри музичної медієвістики та україністики Львівської національної музичної академії. – Львів, 2010. – С.82–84.
4. Гамкало І. Подвижник мистецтва і науки/ Іван Гамкало// М.Антонович. Між двома світовими війнами. – К., 2003 ч.2 –С. 507–510.
5. Гончар О. Зустріч з цивілізованими людьми (про виступи голландського хору в Києві) /Олесь Гончар//Літературна Україна. – 1990. –4 жовтня.
6. Карась Г.Феномен Мирослава Антоновича та його «Візантійський хор»: штрихи до портрета диригента/ Ганна Карась. //Musica Humana : зб. наук. ст. кафедри музичної медієвістики та україністики Львівської національної музичної академії. – Львів, 2010. – С. 11 – 21.
7. Луців В. Візантійський хор – носій української пісні / Володимир Луців// Українська думка. – Лондон, 1981. – 1 жовтня.
8. Луців В. Від Бистрици до Темзи: спогади, документи, публікації, листи/ Володимир Луців; упоряд., вступ. ст., літ. запис О. Жарівського. – Львів: Дивоцвіт, 1999. – С. 387.
9. Луців В. Людина-легенда. До 90-річчя від дня народження Мирослава Антоновича/ Володимир Луців // Слово Просвіти. – Лондон, 2007. –8–14 березня.ч.10(387).
10. Розумний Я. Голландці по-нашому./Ярослав Розумний// Християнський голос, – Мюнхен, 1951/19– 13 травня.
11. О. Цалай-Якименко. Київська школа музики XVII століття. Київ–Львів– Полтава, 2002, 487 с.
12. Червінський І. «Візантійський хор» Мирослава Антоновича та його дискографія/ Ігор Червінський// Каллофонія. Наук. зб. статей і матеріалів з історії церковної монодії та гимнографії, число 1. –Львів: Вид-во ЛБА, 2002. – С. 161–174.
13. Яремчук А. Доручення: Антонович Мирослав / Андрій Яремчук //Українська культура. – 2003. – №2. –С. 3, 22–23.

Сергієва М.

Науковий керівник – доц. Водяний Б.О.

РОЛЬ ДУХОВНОЇ МУЗИКИ У ЦІННІСНОМУ СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ

Формування духовного світу дітей та молоді – велике і складне завдання, що стоїть у центрі уваги педагогів, вихователів, учителів, батьків, широкого педагогічного загалу. Особливої актуальності воно набуває сьогодні, коли складності соціально-економічного й політичного розвитку країни боляче вразили молодь.

Серед дітей та молоді падає духовність, що пояснюється насамперед зниженням рівня життя в Україні, відсутністю соціальної захищеності, явним і прихованим безробіттям, інфляцією, невизначеністю моральних орієнтирів у політиці держави і повсякденному житті. Засоби масової інформації та комунікації дедалі більше впливають на суспільство й особливо на молодь, пропагують насилля, зброю, силу, прищеплюють моральний релятивізм, конформізм і цинічно-гедоністичне ставлення до повсякденності.

Усе це призводить до відчуження дітей та молоді від духовності, спонукає їх до власних пошуків самореалізації, найчастіше в субкультурі, і врешті-решт до певного заперечення духовності й